

Søknad om etablering av nytt lærefag, Vg3 fotograf

Oslo, 11.05.2021

Innholdsfortegnelse

Søknad om etablering av nytt lærefag, Vg3 fotograf	1
Innledning	1
Lærefagets innhold	3
Faglig overlapping og avgrensing	8
Oversikt over fotobransjen	9
Fagets plassering i et utdanningsperspektiv	13
Fag- og yrkesbetegnelse	13
Fra fotografisk håndverksopplæring til medieproduksjon	13
Fra historikk til dagens bilde, dette sier bransjen	15
Avsluttende vurderinger	18
Vedlegg	20

Innledning

Opplæringskontoret for fotostudier (OFS), Norges Fotografforbund (NFF) og Institusjonsfotografenes Forening (IFF) søker med dette om å etablere fotograffaget som nytt lærefag på Vg3. Bakgrunnen er at vi mener verken dagens Vg3 fotograffag eller det foreslåtte nye lærefaget Vg3 innholdsproduksjon i stor nok grad forbereder lærlingene på en hverdag som fotograf i dag og i fremtiden.

Innholdsproduksjonsfaget er altfor bredt anlagt for en som skal arbeide som yrkesfotograf i dag. Dagens fotografer er høyt spesialiserte fagfolk som jobber innen en rekke ulike felt – de er portrettfotografer, arbeider på museer, sykehus, i forsvaret eller politiet og andre institusjoner. De jobber med reklame, mote, mat og innenfor media, blant mye annet. Et svennebrev i fotograffaget er vesentlig for å kunne dokumentere at fotografen er kvalifisert innenfor sitt fagfelt, og har kompetanse til å

kunne utføre de ulike jobbene. Flere statlige bedrifter slik som f.eks. Nasjonalmuseet og Slottet har svennebrev som et av kravene til både anbud og stillingsutlysninger. Eksempler på slike utlysninger kan dere lese i vedlegg 12-14.

Den store faglige bredden i det nye Vg3 innholdsproduksjonsfaget vil utelukke flere av dagens fotografbedrifter som fremtidige lærebedrifter i sitt eget fag. Kompetansemålene i innholdsproduksjonsfaget mangler dybdelæring for å gi et godt nok grunnlag for å jobbe som fotograf. Man kan ikke gå ned i materien godt nok til å kalle seg en fotograf ut fra et profesjonelt synspunkt og det som kreves i dagens marked.

Utvalgte kompetansemål fra innholdsproduksjon:

- Gjere greie for metodar for å tileigne seg brukarinnst og nytte metodar for brukarinnst på aktuelle målgrupper.
- Gjere greie for korleis personalisering og algoritmar styrer distribusjon av digitalt innhald.
- Planleggje ein marknadsførings- og publiseringsstrategi og vurdere val av plattform for publisering av eit ferdig produkt
- Ferdigstille eit produkt for publisering i tråd med prinsipp for universell utforming

Disse kompetansemålene er veldig spesifikke for markedsføring, og er store emner som krever mye kunnskap. På den måten vil disse måtte tillegges stor vekt i læretiden for å kunne bestå en fagprøve innen Innholdsproduksjon. I dagens arbeidssituasjon for innholdsprodusenter går mye av tiden med til markedsføring og sosiale medier, og på den måten fortrenses foto. Foto blir ofte sekundært for å illustrere et tekstlig poeng, og tillegges ikke tilstrekkelig tid for å oppnå et profesjonelt resultat ut fra markedets forventninger.

Vi er bekymret for den negative virkningen et slikt løp vil ha for rekruttering til faget. Et eget Vg3 fotograffag vil gi et offentlig tilgjengelig alternativ til at yrkesfotografer får sin utdanning fra privatskoler eller fra utlandet. Det nye lærefaget skal være fremtidsrettet, og samtidig gi lærlingene en grundig innføring i de tekniske og

kreative basiskunnskapene en fotograf må besitte. Utdanningen skal gjøre lærlingene kvalifisert for arbeid i ulike bedrifter og institusjoner, til å drive egen bedrift og inspirere til entreprenørskap. Lærlingene skal bevisstgjøres fotografens ansvar for å forvalte og formidle vår felles kulturarv og deres rolle i å bevare historien. En faglig forbedring og oppdatering vil styrke lærlingenes muligheter på arbeidsmarkedet, og vil bidra til å skape arbeidsplasser. Mange fotografer driver små bedrifter, ikke minst i distriktene. Det vil derfor også være god distriktspolitikk å satse på dette faget.

Fotograffaget er et moderne fag i kontinuerlig endring og opplæringen må gjenspeile dette.

En fotograf må ha både spesialkunnskap og breddekompetanse innenfor sitt fagfelt. Teknologien og samfunnet utvikler seg raskt. Det krever åpenhet til nye metoder og tjenester. Vi ser at dagens bildebaserte kommunikasjon er svært sammensatt. Den inneholder et mangfold av estetiske elementer. Forståelse for lys, fargelære og kunsthistoriske grunntrekk er en forutsetning for å skape et eget uttrykk og for å kunne utføre ulike typer oppdrag.

Lærefagets innhold

Det må være et uttalt mål å reetablere fotograffaget som et håndverksfag. Dagens opptaksutstyr og etterbehandlingsverktøy er utelukkende digitale. Likevel er faget basert på analoge størrelser. Forståelse for lys og lyskvaliteter, strukturer og overflater, estetikk og fargelære, stil, kommunikasjon, historie, kultur, etiske normer, jus og økonomi er avgjørende for å levere fotografi som kan forsvare sin posisjon som selvstendig medium og som uunnværlig ledsager til tekstbaserte og andre lyd- eller bildebaserte medier.

Fotografer jobber med en rekke spesialiserte oppgaver, for eksempel innen portrett, dokumentasjon, formidling, interiør, reklame, media, journalistikk, innholdsproduksjon og IKT. Det er både behov for spesialister og generalister i fremtidens arbeidsmarked. Fagfotografer dekker mange spesialistfunksjoner som

ikke løses av folk med en markedsførings- og IKT-tilnærming i utdanningen. Disse spesialistområdene har vi beskrevet i dette kapitlet.

Et aktuelt spørsmål er om ungdomsårene bør benyttes til å legge en bred kunnskapsbase, eller om vi skal utdanne unge mennesker til solide fagfolk. Det finnes gode argumenter for begge strategier og vi mener arbeidsmarkedet krever begge deler. Det er ingen tvil om at man kan lære svært mye i jobb som ikke kan tilegnes på skolen.

Det er riktig å etablere et nytt Vg3-fag fordi det er et misforhold mellom utdanningen og behovet. Fotografyrket utøves grenseoverskridende og har de siste 20 årene gjennomgått en rivende utvikling. Et helhetlig fagløp kan sikre bransjen og markedet tilstrekkelig kompetanse i fremtiden. Det er ved utforming av kompetansemålene tatt høyde for at de kan tilpasses lærebedriften og ikke være for spesifikke. Vi mener det for mindre lærebedrifter kan styrke utdanningen med OFS eller tilsvarende som et bindeledd som utvikler og samordner kunnskap.

Videre følger noen betraktninger om innhold som bør med i læreplan for et nytt fotograffag. Disse betraktningene er forankret i semi-strukturerte intervjuer med ulike aktører i bransjen.

Teknisk:

Dette fagområdet handler om at lærlingen skal ha kunnskap om og kunne anvende de ulike tekniske elementene som danner grunnlaget for å skape gode fotografier, samt bevare dem for ettertiden. Det handler om å kunne bruke verktøy og utstyr som er sentrale i en fotografs arbeidshverdag. Det handler også om å kunne argumentere for og begrunne valgene de gjør.

Læreplan i innholdsproduksjonsfaget mangler dybdelæring om lyssetting, etterbehandling og arkivering, samt nye teknikker som streaming. Dette er helt vesentlig for å kunne levere fotografi på det nivået som markedet etterspør, og som samfunnet har behov for. De tekniske grunnprinsippene for fotografi skiller seg fra fagene som inngår i lærefaget innholdsproduksjon. Vi gir noen konkrete eksempler på faglig innhold som en fotograf skal mestre i listen under. Samtidig inneholder

Læreplan for innholdsproduksjon kompetansemål som ikke er relevante for fotografer og vanskelig kan tilpasses fotofaget. Eksempelvis emnene som vi har trukket fram i innledningen.

Her er en mer detaljert oversikt over hva en lærling i fotograffaget skal kunne og som skiller seg fra innholdsproduksjonsfaget:

- Anvende og forklare effekten av ISO, brennvidde, blender og lukker.
- Utføre og forklare kalibrering, lysmåling under ulike forhold, som naturlig og kunstig lys og direkte og indirekte lys, samt kunne forstå og benytte en blanding av disse.
- Kunne utføre etterbehandling både på digitale og fysiske produkter og argumentere for hvorfor slik etterbehandling er nødvendig.
- Ha kunnskap om og kunne bruke medier, software og hardware som kan supplere tradisjonell foto, slik som video, streaming, dronfoto og fotogrammetri.
- Ha kunnskap om filformater, sikker lagring/organisering av filer, digitale arkiv og innlegging av bildefiler og metadata.
- Anvende fargerom og printerprofiler for korrekt fremstilling av printede bilder og vite om muligheter for kalibrering av anvendt utstyr.

Kreativt:

Dette fagområdet handler om de kreative virkemidlene som inngår i å skape et fotografisk produkt. Sentrale innholdselementer er komposisjonsprinsippene, det å utvikle et eget visuelt uttrykk og prosessen fra idé til ferdig bilde. Det handler om å tilegne seg en faglig bredde som gjør at en evner å skape fotografier til ulike formål. Lærlingen skal utvikle evnen til å reflektere over egen innsats og evaluere resultatet av eget arbeid.

Læreplan i innholdsproduksjon er rettet mot bruk av fotografi innen kommunikasjon, og fotografi har langt flere bruksområder. Fotografen må mestre et bredt spekter av sjangre og kunne levere til ulike markeder. Et fotografi produsert for privatmarkedet, har andre kvaliteter enn et fotografi produsert for kommersielle kunder. Det stilles andre krav til et redaksjonelt fotografi enn til et dokumentasjonsfoto. Dette legger

ikke Læreplan i innholdsproduksjonsfaget til rette for, da innholdsproduksjon i større grad retter seg mot kommunikasjon og kanalvalg enn fotografisk bredde. Tydelig kommunikasjon som formidler budskap, stemning og følelser er noe av det viktigste i et bilde.

Her er en mer detaljert oversikt over hva en lærling i fotograffaget skal kunne og som skiller seg fra innholdsproduksjonsfaget:

- Anvende komposisjonsprinsippene aktivt i bildeproduksjon.
- Utvikle arbeidsmetoder og visuelt uttrykk som danner grunnlag for et eget formspråk.
- Anvende lyssetting for å fremheve stemning, budskap eller karakter.
- Anvende fotografi innen ulike bildesjangre for å løfte visuell kommunikasjon.
- Ha kunnskap om bruk av fotografi i et historisk perspektiv.
- Anvende aktuell programvare og kreative teknikker i prosessen fra utvikling av ideer frem til ferdig produkt.
- Løse faglige utfordringer på en kritisk og kreativ måte, alene og i samspill med andre.
- Planlegge og gjennomføre et fotooppdrag og vurdere resultatet.

Teori:

Dette fagområdet handler om å ha grundige kunnskaper innen relevante juridiske og etiske regler og problemstillinger for å sikre at lærlingen følger lovverket ved produksjon og publisering av bilder. Det handler om å ha kunnskap om fagets historie og dets rolle i dagens samfunn og i historieformidlingen. Denne kunnskapen er vesentlig for å kunne sette sitt eget arbeid i en kontekst og reflektere over og vurdere dette slik at en møter kundens behov og materialet formidler bedriftens verdier.

Læreplan i innholdsproduksjonsfaget dekker jus og etikk i ett kompetansemål. Den inneholder ingen kompetansemål som legger til rette for det fotohistoriske perspektivet. Det er forståelig, ettersom mange av fagområdene i

innholdsproduksjonsfaget er nye. Fotografiet har imidlertid en historie som definerer utøvelsen av faget i dag. Faget har bygget på de samme prinsippene i en årrekke og må sees i denne konteksten. Evne til å reflektere over eget arbeid i et historisk perspektiv er nødvendig for en rekke arbeidsoppgaver fotografer utfører, blant annet innenfor offentlige institusjoner som museer og arkiver.

Her er en mer detaljert oversikt over noe av det vi ser for oss som essensielt å kunne som lærling i fotograffaget, og som skiller seg fra innholdsproduksjonsfaget:

- Ha kunnskap om, kunne drøfte og utføre arbeid i tråd med gjeldende regelverk for opphavsrett innen fotografi, personvern og GDPR.
- Ha innsikt i og kunne gjøre rede for fotograffagets betydning og historiske utvikling.
- Forstå fotografiets rolle som selvstendig medium og i samspill med andre medier.
- Redegjøre for etiske normer og regelverk for fotografering og publisering.
- Kunne fagterminologi på norsk og engelsk, samt uttrykke seg i et internasjonalt miljø og innhente og nyttiggjøre seg av engelskspråklige ressurser.

Administrasjon, drift og salg:

Dette fagområdet handler om det å drive egen bedrift, inkludert økonomi, salg, HMS, kundebehandling og markedsføring. Det handler også om å planlegge og gjennomføre prosjekter, samt kunne reflektere over disse i etterkant. De fleste fotografer jobber for seg selv. Det kreves kunnskap og ferdigheter innenfor drift og administrasjon for å kunne betjene markedet og sikre lokale arbeidsplasser.

Læreplan i innholdsproduksjonsfaget vektlegger arbeid rettet mot enkeltprosjekter, men inneholder ingen kompetansemål for å oppnå kunnskap og ferdigheter innen administrasjon og bærekraftig drift.

Her er en mer detaljert oversikt over hva en lærling i fotograffaget skal kunne og som skiller seg fra innholdsproduksjonsfaget:

- Ha kunnskap om og kunne utarbeide enkelt regnskap, kalkyler og budsjett.
- Drøfte oppdragets muligheter og begrensninger med oppdragsgiveren og gjøre rede for faktorer som kan påvirke tidsfristen.
- Ha kunnskap om og arbeide i tråd med gjeldende regler for helse, miljø og sikkerhet relatert til fotografering.
- Kjenne grunnleggende prinsipper innen kundebehandling, markedsføring og salg, og omstille disse til relevant handling for egen bedrift.
- Utarbeide forretningsplan for å sikre bærekraftig drift og mangfold i fotobransjen.
- Kunne utarbeide en enkel nettside med integrasjoner slik som booking og visningsgalleri relevant for driften.
- Kunne utarbeide kundekontrakter/avtaler som ivaretar GDPR og Personvern relatert til foto og video.

For å sikre at elevene har ønsket kompetanse ved endt Vg2-løp, ønsker vi et økt fokus på yrkesfaglig fordypning på Vg1 og Vg2. Slik rammene er i dag er det mulig for skoler å samarbeide med bedrifter for utplassering 5 timer i uka for Vg1 og 9t i uken for Vg2. Samarbeid mellom skole og bransje på lokalt nivå er viktig.

Det er utfordrende for lærebedriftene å gi et tilstrekkelig undervisningstilbud i kompetansemålene for innholdsproduksjonsfaget, dersom man skal utnytte dagens nettverk av fotografer og institusjoner som tilbyr læreplass i fotograffaget.

Faglig overlapping og avgrensning

Dagens treårige utdanningsprogram medier og kommunikasjon gir studiekompetanse og er ikke et yrkesfaglig program. Programmet gir et godt mediefaglig teorigrunnlag innenfor flere ulike retninger, og er et svært godt utgangspunkt for videre mediefaglige studier på høyskoler eller universitet.

Utdanningsprogrammet tilbyr for lite praktisk ferdighetstrening til å danne grunnlag for direkte opptak som lærling.

Vg1 IM og Vg2 Mp skal danne grunnlag for Vg3 medieteknikk, Vg3 mediedesign eller Vg3 innholdsproduksjon. Disse tre lærefagene er helt nye og pr dags dato finnes det få eller ingen godkjente lærebedrifter i disse fagene. Få bedrifter, om noen i det hele tatt, kjenner til de nye fagene og enda mindre om de kan godkjennes som lærebedrifter. Mange er helt ukjent med lærlingeordningen.

De fleste produksjoner som en fotograf utfører skal stå alene. Ikke som en del av en annen produksjon. En elev som ønsker å rette utdanningen og kompetansen sin mot å fotografere (stillbilder eller levende bilder) trenger et eget sett med kompetansemål, slik vi beskriver i Lærefagets innhold.

Oversikt over fotobransjen

Anslag over antall utøvere i bransjen

Det finnes ikke noe register over antall fotografer i Norge. Vi kan likevel komme med et estimat basert på de tall vi besitter. Det er registrert over 8000 med næringskode Fotografvirksomhet hos Brønnøysund og i bransjen fotografering hos Proff.no. Vi har dessverre ingen forutsetning for å si noe om alle 8000 er aktive eller ikke. I tillegg kommer alle som driver med foto i andre sammenhenger, men som er registrert med andre næringskoder, eller ansatt i en bedrift.

Her er dog noen av tallene vi besitter:

Medlemmer i Norges Fotografforbund: 475

Medlemmer i Institusjonsfotografenes Forening: 115

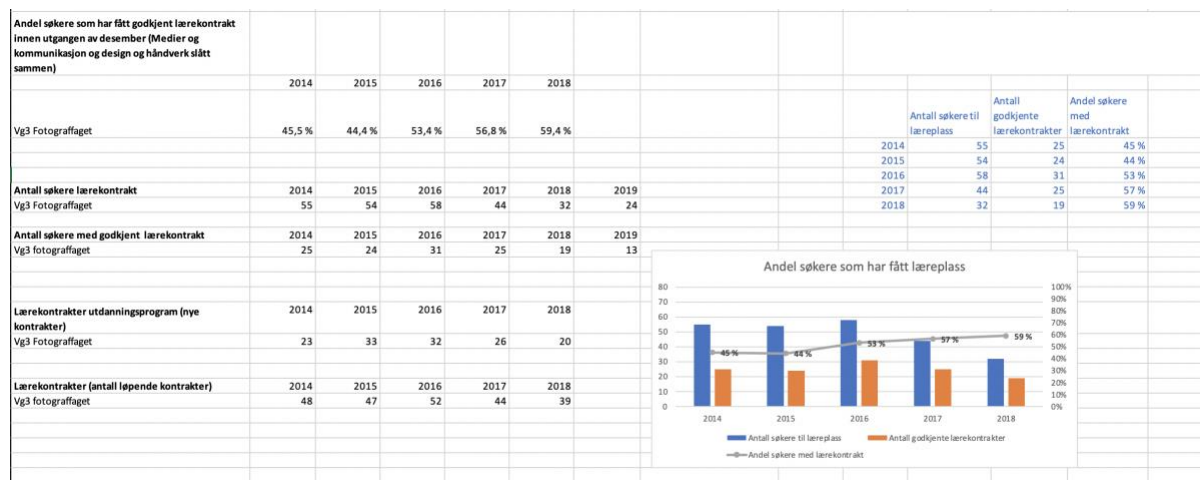
Medlemmer i Pressefotografenes Klubb: ca. 200

Medlemmer i Norske Naturfotografer: 80

Medlemmer i Forbundet Frie Fotografer: ca. 300

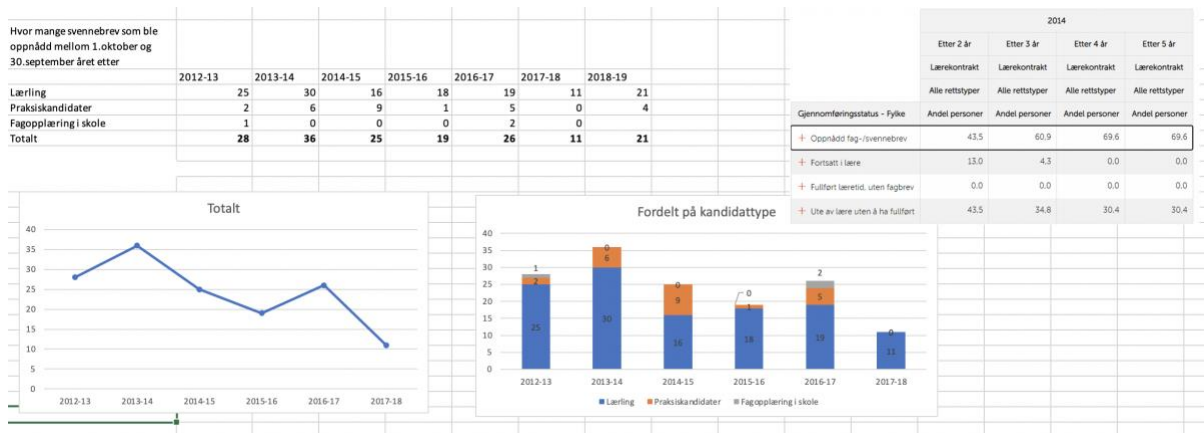
Slik er situasjonen for lærlinger i dag

Basert på statistikk vi har mottatt fra Utdanningsdirektoratet ser vi at snittet på lærlinger og praksiskandidater har vært 24,8 godkjente læreplasser per år. Samtidig er interessen for læreplass høyere enn faktisk godkjente lærekontrakter, med et snitt på 48,6 søkere per år. Det gir en dekningsgrad på 51% for fotografaffaget. Nasjonalt i samme periode i alle fag har vi hatt et snitt på 70,42% tilbudte læreplasser til alle søkere.

Det kan være ulike grunner til at man ikke oppnår høyere tall på godkjente læreplasser i fotografaffaget. Vår erfaring er at følgende faktorer er viktige:

- Mangel på godkjent lærested lokalt i kombinasjon med uvillighet til å flytte
- Omvalg
- Lærebedriftene ser ikke at kandidaten er en god match,
- Lærebedriftene mener at Vg1 og Vg2 tilbyr for lite fotografaffaglig undervisning og at kandidatene har for dårlig ferdighetsnivå
- Usikkerhet i bransjen. Dette merker vi spesielt godt under korona, hvor etablerte fotografbedrifter og institusjoner er i unntakstilstand og må prioritere sine ressurser på å holde hjulene i gang. I tillegg er det verdt å merke seg at fotobransjen er en bransje hvor mange driver små firmaer med 1 eller 2 ansatte.

Vi ser også at gjennomsnittlig gjennomføringsgrad i fotograffaget har ligget på 43,7% ved endte 2 år, og 69,6% etter endte 5 år. Samlet for alle fagretninger har dette tallet ligget på 52,92% etter 2 år og ca 85% etter 5 år. Nøyaktig sum er ikke mulig å oppgi nasjonalt, da det ikke var data etter 5 år for alle fagretninger i gitt tidsperiode.

Tallene er hentet fra <https://www.udir.no/tall-og-forskning/statistikk/statistikk-fag-og-yrkesopplaring/>

I regi av Opplæringskontoret for fotostudier har alle kandidater som har gått opp til svennebrev bestått.

Anslag over forventet antall læreplasser høst 2022 - høst 2027

Selv med tallene nevnt ovenfor opplever vi stor positivitet når vi kontakter potensielle lærebedrifter om å signere intensjonsavtaler, og på innsendingstidspunktet til denne søknaden har vi mottatt avtaler med 29 ulike bedrifter, og med en intensjon om å ta inn 51-61 lærlinger de neste 5 år fra høsten 2022 frem til høsten 2027. Dette er intensjonsavtaler som er signert på 3 ukers varsel, med påske i gitt periode, så vi har fått tilbakemeldinger om at vi kan forvente flere intensjonsavtaler når institusjoner får jobbet seg gjennom beslutningsprosessene. Det estimeres at vi kan beregne ca. det dobbelte reelle læreplasser dersom man jobber langsiktig med dette. Vi ser også at det er en god andel som vil være interessert i å ta inn lærlinger i dette tidsrommet, men som ikke tør forplikte seg til noe, gitt unntakstilstanden vi alle befinner oss i.

Alle intensjonsavtaler er vedlagt denne søknaden.

Hvordan vi skal øke dette tallet med nytt løp

For å kunne svare på dette punktet, har vi vært nødt til å se på hva som ikke fungerer så godt i dagens løp, og hva som ligger som hindringer for å ta inn lærlinger i dag. Vi har funnet mange potensielle faktorer til hvordan man kan øke antall lære plasser med et nytt løp.

Våre respondenter svarer at dagens rammebetingelser ikke er gode nok, noe som samsvarer med våre funn i tabell 2. Elevene stiller med svak fagkompetanse når de kommer ut i bedrifter, og de har høye forventninger til det å være fotograf. Disse forventningene bidrar til at enkelte avbryter læretiden på et tidlig stadium. Flere sier at de ønsker at Opplæringskontoret for Fotostudier går inn i flere lærekontrakter, slik at man sikrer at bredden på fagtilbudet oppfylles, både bedrift og lærling får støtte ved utfordringer, og at man skaper et miljø for lærlingene. Samtidig ser vi at flere ikke velger denne løsningen i dagens ordning, da mange lokale enkeltstående fotografer trenger støtten fylket gir for å gi lærlingene en minimumslønn.

Disse rammevilkårene mener vi er utfordrende for å skaffe gode lære plasser som ivaretar både bedriften og lærlingen på best mulig måte. Mange lærlinger starter på kr. 2.500,- i mnd, mens de lærlingene som får lære plass i offentlige organisasjoner starter på ca kr. 10.000,-. Dette gjør det også mindre attraktivt å være lærling hos frittstående fotografer, da flere ikke klarer seg på en så lav lønn. En løsning for å hjelpe på dette kunne vært stipend eller at bedriften kan søke midler slik at vi sikrer en lik lønn for likt arbeid. Covid-19-pandemien påvirker bedriftenes beslutninger og øker den økonomiske usikkerheten.

En del av disse punktene er elementer som krever godt samarbeid med flere instanser for å rette på, men ved å endre til det nye løpet, vil vi kunne få et løp som er mer aktuelt for dagens fotografer, som vil gi flere søkere til studiet, og dermed vil vi kunne snu den negative spiralen vi har hatt de siste år.

Behov for faglærte

Det er utfordrende å tallfeste et konkret behov for faglærte, ettersom det reguleres av tilbud og etterspørsel. I fotobransjen pensjoneres ca. 10-20 stk per år og vi ser et voksende behov i markedet for fotografiske tjenester i tiden fremover.

Fagets plassering i et utdanningsperspektiv

Vi foreslår at det nye faget plasseres i strukturen til IKT og Medieproduksjon, ved navn Vg3 Fotograf. Vi er åpne for andre løsninger i forhold til hvilken studieretning dette nye fotograffaget skal tilhøre, gitt de nye læreplanene i «informasjonsteknologi og medieproduksjon. IKT vil erstatte mye av det medie- og fotofaglige på Vg1 og Vg2, og dette kan bidra til å svekke det fotofaglige grunnlaget ytterligere. Det vil derfor være naturlig å vurdere andre studieretninger for å øke faginnholdet i hele utdanningsforløpet.

Utdanningsprogrammet FBIE (Frisør, blomster, interiør og eksponeringsdesign) kan være et godt alternativ fordi det er tydelige kompetansemål som kan relateres til fotofaget. Fotograf kan også legges til i navnet eller på en annen måte integreres.

Fag- og yrkesbetegnelse

Forslag til fag- og yrkesbetegnelse: Fotograf

Fra fotografisk håndverksopplæring til medieproduksjon

Bidrag fra Hege Oulie, Preus museum 2021

Allerede i 1894 ble *Fagfotografenes forening* etablert (heretter forkortet NFF, etter dagens navn som er *Norges Fotografforbund*). En av forbundets kjerneoppgaver har vært å sikre fremtidige fagfotografer en tilstrekkelig opplæring. I 1913 ble det utarbeidet et forslag for læretid og svenneprøve og i 1914 ble fotograffaget underlagt håndverksloven.^[1] Etableringen av lærlingeordningen var en garantist for at de som fikk fagbrev hadde gjennomgått en tilfredsstillende opplæring med nødvendig kjennskap til fotograffaget.

Læretiden var i starten tre år og ble senere økt til fire år. Opplæringen ble i all hovedsak gjennomført hos en fotografmester før det ble avlagt en svenneprøve.^[2]

Dette var lenge Norges eneste formaliserte opplæring av (fag)fotografer. Det som fantes av tilleggsutdannelse, var et kortere kurs ved Trondheim fagskole som ble etablert på midten av 1920-tallet. Opptak til kurset var forbeholdt elever som alt var i læra hos en fotografmester.^[3]

Det var allerede før andre verdenskrig samtaler i NFF om behovet for å opprette en fagutdannelse på høyskolenivå, men det skulle ta nærmere 70 år før den drømmen ble et faktum. Det som ble realisert etter 2. verdenskrig var kortere kurs for lærlinger i Oslo tilsvarende det eksisterende tilbudet ved fagskolen i Trondheim.

Frem til vår tid har opplæringen av fagfotografer gjennomgått små og store justeringer. Arkivdokumenter viser at NFF har vært tett på og deltatt aktivt i utviklingen av lærlingens praksistilbud. «Plakaten» for læretiden ble revidert i takt med ny teknologi og endringer i markedet. I 1952 startet planleggingen av et nytt løp for lærlingene som etter hvert fikk mulighet til å velge mellom svennebrev i reklame- eller i portrettfotografi.^[4]

En viktig seier for faget var etableringen av fotograflinjer som del av videregående opplæring ved norske yrkesskoler. Fra 1949 får Sogn i Oslo en forskole, men først fra midten av 1960-tallet virker fotolinja på Sogn å være fullført.^[5] I 1967 åpner en ny linje ved yrkesskolen i Fredrikstad.^[6] Først ved inngangen av 1970-tallet var det et tilbud ved flere skoler i Norge og så seint som i 1979 meldes det om at fotolinja på Sogn har fått et toårig løp.^[7] Denne yrkesutdannelsen var imidlertid ikke fullendt før eleven også hadde tatt sin læretid hos en fotografmester og avlagt sin svenneprøve.

Samtidig som fagutdannelsen ved yrkesskolene ble formalisert, var det norske fotograffeltet i ferd med å differensieres. Det viser seg gjennom fremveksten av nye særforbund og nye studietilbud i perioden frem mot 1990-tallet. I 1983 etableres Pressefotografutdannelsen i Fredrikstad og i 1990 opprettes *Institutt for Fotografi* i Bergen som en del av SHKD. Også den klassiske fagfotografutdannelsen knyttet til yrkesskoler blir reformert.

Med *Reform 94* ble det innført et mer teoritungt pensum for hele yrkesutdannelsen. Omleggingen var ment å gjøre elevene bedre rustet til å møte den nye

arbeidshverdagen.^[8] Etter 1994 preges fotografutdannelsen av hyppige revideringer av læreplanene. I et intervju fra 2019 uttaler fotografmester Hans Jørgen Brun at «Etter reformen i 94 har det gått nedover med håndverksfagene. Betydningen av et godt håndverk blir ikke verdsatt.»^[9]

Fra årtusenskiftet har fotofaget inngått som en del av spesialisering i medieproduksjon. Fotoutdannelsen, med en egen fotolinje, ved Kunsthøgskolen i Bergen er også lagt ned. I dag finnes det kun offentlige tilbud for elever som ønsker å utdanne seg til fotojournalist ved Oslo Met og et årsemne ved Høgskulen i Volda. I dagens norske samfunn er fotografi, som i etterkrigstiden, i vekst. Parallelt har teknologiske endringer i kjølvannet av det digitale paradigmeskiftet gjort fotograffeltet langt mer komplekst. Noe som gjør det ekstra viktig å sikre at Norge kan gi unge aspirerende et relevant og aktuelt studieprogram med tyngde på fotografi.

[1] Erlandsen 2000 s. 206

[2] Oslo Fotograflaug. *Beretning for 1894-1994* s. 45

[3] Erlandsen 2000 s.

[4] *Norsk Fotografisk Tidsskrift* 38 årg. Nr. 5 1952

[5] *Norsk Fotografisk Tidsskrift* årg. 37 nr. 2 1951,

[6] *Norsk Fagfoto* 8. årg. nr. 7/8 1971 s.

[7] *Norsk Fotografisk Tidsskrift* nr. 6. nov. 1979

[8] <https://forskning.no/hogskolen-i-bergen-skole-og-utdanning-partner/hernes-skapte-skoletapere/897478> (lesedato 12.01.20)

[9] Dokument til Norske Fagfotografers Fond v/Erik Fuglseth fra Hans Jørgen Brun, Bergen januar 2019

Fra historikk til dagens bilde, dette sier bransjen

Vi har intervjuet rundt 20 fotografer og lærebedrifter om deres erfaringer med lærlinger, samt hva de tenker om dagens og fremtidens behov. Så godt som samtlige lærebedrifter og fotografer påpeker at lærlingene som kommer fra videregående skole har en grunnleggende mangel på fotografisk kompetanse. Mange tror det skyldes økt teoretisering og redusert fotografisk innhold i

utdanningen. Engasjementet er sterkt for å snu denne utviklingen og de fleste tror et nytt vg3 er et viktig skritt i riktig retning.

- «Jeg kan ta inn fotograflærlinger etter at de har gått denne nye Vg3 fotolinja. Elevene i dag lærer for lite om grunnleggende fotografi. Det betyr at når de kommer ut i bedriftene må vi som har fotograflærlinger lære lærlingene det de skulle ha lært på videregående skole. Læretiden må da økes, og i realiteten gir ikke det offentlige elever fotografiutdannelse på videregående skole, men overlater det til bedriftene» Mari Karlstad, fotograf ved UiT Norges arktiske universitetsmuseum
- «Samtlige 5 lærlinger vi intervjuet i fjor hadde for lite kompetanse. De kunne ikke eksponeringstrekanten. De har kanskje noen timer redigering på skolen men kan nesten ikke noe. Etter tre dager på et kurs jeg holder i Photoshop kan de mer enn etter to år på skole. Den opplæringsplanen som eksisterer er veldig bra, problemet er at de ikke kan nok når de kommer i bedriften» Kenneth Williams, Fotograf og daglig leder i High & Low

I mange av intervjuene vektlegger fotografene at lærlingen viser interesse for mennesker og fag i sitt møte med andre. Denne dimensjonen blir en viktig pekepinn siden mange som kommer rett fra Vg2 har et så svakt fotografisk grunnlag at det ikke er mulig å vurdere de ut fra det. Denne problemstillingen ble grundig beskrevet i flere intervju:

- «Det er ekstremt viktig med kundeservice, møte kunden med respekt og alltid holde det en lover! Jeg synes alle skal få svar, slik at de usikre menneskene opplever å bli sett. Vi håndterer mennesker og må ha respekt for andre sin tid. Det gjelder å komme presist, for andre sin tid er noe av det viktigste vi kan respektere» Beate Willumsen, fotograf.
- «Jeg er først og fremst opptatt av de menneskelige egenskapene. At lærlingen viser interesse for mennesker og fag. Hvordan møter en andre mennesker? Dette må en ha kompetanse på» Bjørn Opsahl, Fotograf, regissør og foreleser

Fotografiet skiller seg ut som et helt egenartet felt innen visuell formidling. Den fotografiske tradisjonen drar vekslers på komposisjonene til de fremste kunstmalerne, samtidig som det bringer både kunstneriske og dokumentariske uttrykk inn i den fotografiske sfæren. Grensedragningen mot det levende bilde er ikke like tydelig som før og forståelsen av hva en fotograf bør mestre er endret:

- «*En kan ikke snakke om foto uavhengig av levende bilder; for det er fremtiden. Vi må utvide fotobegrepet mot levende bilde og få elevene engasjert ved å bruke mobilen på vg1 og vg2. Vi må formidle en historie og få de tent på å gjøre en jobb, og gjerne dra inn AR, VR og begrep fra spilldesign. Unge vil lære å sveve i den digitale verden. De kjenner til en digital verden som vi på 50+ har skylapper til. Vi må opp av de skyttergravene og se fremover*» Erik Fuglseth, Fotograf og lærer ved Bilder Nordic

Flere fotografer fremhever at det trengs mange spesialister. De påpekte også at 60 medieskoler ikke nødvendigvis er for mye, men at 60 generalistiskoler er altfor mye. Behovet for faglig fordykning er økende og de siste årene har vært preget av en tiltakende spesialisering. Visuell kommunikasjon er en helt egen form for kommunikasjon, og det er ikke det samme med en IKT-person som er flink med mobilen. Fotofaget har nærmet seg IKT og hverdagen er i endring. Økende standarder for visuelle presentasjoner øker kravene til kompetanse på visuell kommunikasjon. Det pågår standardiseringsarbeid i Norge og Europa som krever en høyere grad av spesialisering i fremtiden. Det er rimelig å forvente økt integrering mot data, hvor Photoshop og annen programvare vil få enda større betydning.

- «*Fleire fagfelt innanfor fotografi tek i bruk europeiske og internasjonale standarder for kvalitetssikring av arbeidsmetodikk og resultat. Medisinfoto, kulturvern- og dokumentasjonsfotografering måler toneskala, oppløsning, støy, kvitbalanse og fargegjengivelse opp mot gitte retningslinjer nedfelt i ISO- og Fdgi-standarder*»
Ottar A.B Anderson, leiar SEDAK (Fylkessenter for digitalisering av kulturarven)

- «Mange fotografer deler studio og redigerer hjemme. En god løsning kunne være at fotografer som deler studio også samarbeider om å ha en lærling»
Jarle Nytingnes, Fotograf

I fremtiden kan en praktisk løsning være at flere fotografer deler på en lærling da mange ikke har eget studio. Små fotobedrifter kan drives fra et hjemmekontor og lærlingeordningen bør tilpasses denne realiteten. Forsøksringen innen landbruket kan være en god modell for fotofaget og OFS kan være en viktig ressurs for små lærebedrifter med begrensede ressurser. Fotobransjen har de siste 10 årene både utviklet seg i retning av differensiering og spesialisering, hvilket gir særlige utfordringer til enkeltpersonforetak når det gjelder å tilby lærlingen en helhetlig opplæring. Læreplanen må blant annet utvides i retning av den nye juridiske hverdagen, med GDPR, personvern og en økt kompleksitet. Mange kunder forventer at unge fotografer kan «alt», og det gir de kommende generasjonene med fotografer nye utfordringer som bør adresseres i utdanningen.

Avsluttende vurderinger

De positive virkningene for lærlingene, bedriftene og fylkeskommunen av å opprette Vg3 Fotograf er at en sikrer bransjen nye kompetente fagpersoner, samt opprettholder de læreplassene som finnes i dag. Basert på intervjuene med aktører i bransjen mener vi et styrket fagprogram vil bidra til å etablere nye læreplasser og kvalifisere lærlingene for å arbeide i flere bedrifter og institusjoner enn i dagens situasjon. Vi ser derfor et behov for et kompetanseløft for hele fagforløpet fra Vg1 til Vg3, og det er på tide å introdusere en rekke nye kompetansemål på Vg3. Rammebetingelsene, markedet og teknologien har endret seg siden det eksisterende fotofaget ble etablert, og etableringen av et nytt fotofag møter disse behovene som har oppstått på en rekke felt. Et fag med bedre markedstilpasset utdanning, blant annet oppdatert jf. gjeldende lovverk og teknologi vil være en stor ressurs for elevene og bransjen.

Vi ser ikke noen negative virkninger for lærlingene, bedriftene og fylkeskommunen av å opprette Vg3 Fotograf. Flere institusjoner og bedrifter som har opplevd at

lærlingene som en følge av reformene har fått svekket kompetanse, sier de nå vil ta inn nye lærlinger som følger det nye løpet. En negativ konsekvens av opprettelse av et nytt fag kunne vært at lærebedrifter ikke ønsket en faglig endring, men vi opplever det motsatte; og det blir lovet nye lære plasser hvis vi får utdannet fotografer ut fra det nye Vg3-faget som er foreslått i denne søknaden. I fylkeskommunene har de allerede et system for denne utdanningen som kan videreføres.

Alle statlige virksomheter med fagfotografer skal ut fra følgende forskrifter ha fotolærlinger som blant annet beskrevet av Kulturdepartementet:

«Virksomheten skal knytte til seg minst én lærling. Virksomhetene oppfordres til å tilrettelegge for enda flere lære plasser samt å vurdere godkjenning i flere nye lærefag» (Pkt. 2.3, vedlegg 10)

Regjeringens strategi om flere lærlinger i staten har følgende målsetning:

«Som et ledd i satsingen for å gi flere ungdommer mulighet til å få tatt et fag- eller svennebrev, har regjeringen laget en strategi for å få flere lærlinger i staten. Det overordnede målet er en oppfølging av regjeringsplattformen der det er satt ambisiøse mål for inntak av lærlinger i offentlige virksomheter» (Vedlegg 11)

Vi har i denne søknaden grunnlagt at en utdanning innen Vg3 innholdsproduksjon ikke sikrer nok kunnskap for å kunne jobbe som fotograf. Forutsetningene for en vellykket gjennomføring er at de eksisterende fagmiljøene innen fotografi på videregående skoler bidrar til en kompetanseheving i henhold til et nytt Vg3 i fotofag. Bedriftene og institusjonene må også engasjeres slik at en samlet bransje støtter opp om det nye faget og legger til rette for nye lærlingeplasser. Innholdet i faget og den praktiske utformingen av læretiden skal være mulig å gjennomføre for både statlige organisasjoner og private fotobedrifter.

Fotofaget har et særlig samfunnsansvar innen formidlingen av vår felles kulturarv, samtidig som det sikrer arbeidsplasser over hele landet. Vi mener at et nytt og styrket fotofag på Vg3 er et godt næringspolitisk grep i en tid hvor flere bransjer trenger kompetanseheving for å møte fremtidens behov, og mestre etterdønningene av Covid-19 og en situasjon med tiltakende konkurranse, både nasjonalt og

internasjonalt. Vi opplever en sterk vilje og et glødende engasjement innen bransjen og blant faglærere for å styrke fotofaget på videregående skole.

Søknaden er utarbeidet av Liv-Runi Antonsen (Opplæringskontoret for Fotostudier), Nils Olav Mevatne (Institusjonsfotografenes Forening) og Christine Tolpinrud (Norges Fotografforbund).

Vedlegg

1. Høringssvar fra Preus Museum

<https://hoering.udir.no/Uttalelse/v2/b2213ba3-dcdf-4327-b7db-e3ce8cc47d67?disableTutorialOverlay=True>

2. Høringssvar fra NFF, IFF, OFS, Fellesorganisasjonen Foto-Norge, Norske Naturfotografer

<https://hoering.udir.no/Uttalelse/2230aa70-8259-425a-940b-d3a358040fe0>

3. Høringssvar fra Mari Karlstad, Universitetet i Tromsø

<https://hoering.udir.no/Uttalelse/v2/8933458c-0bf6-453d-91b5-acb9b18ebd78?disableTutorialOverlay=True>

4. Høringssvar fra Øivind Möller Bakken, fotograf

<https://hoering.udir.no/Uttalelse/v2/3be3a657-e271-48cd-ab50-4036ec0bf392?disableTutorialOverlay=True>

5. Høringssvar fra Ellen C Holte, fotograf Kulturhistorisk museum

<https://hoering.udir.no/Uttalelse/v2/dccb3618-7dde-4a97-a05d-90f6a3bab92d?disableTutorialOverlay=True>

6. Høringssvar fra Stiftelsen Lillehammer Museum, fotograf Audbjørn Rønning

<https://hoering.udir.no/Uttalelse/v2/34c9c59f-ffc2-45ec-a0a6-49811bed9e43?disableTutorialOverlay=True>

7. Høringssvar fra Hadsel VGS <https://hoering.udir.no/Uttalelse/v2/7618cf90-81b3-4c61-9be2-2716139c4181?disableTutorialOverlay=True>

8. Høringssvar fra Hamar Katedralskole

<https://hoering.udir.no/Uttalelse/v2/059b4daf-c332-4f5f-a448-68a4f2cb290e?disableTutorialOverlay=True>

9. Signerte intensjonsavtaler

10. Statsbudsjettet 2020 – tildelingsbrev til Nasjonalbiblioteket (fra Kulturdepartementet)

<https://www.regjeringen.no/contentassets/666fb1413e6d41338e6950eaedc85832/nasjonalbiblioteket-tildelingsbrev-2020.pdf>

11. Strategi for flere lærlinger i staten (fra regjeringen)

<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/strategi-for-flere-larlinger-i-staten/id2428339/>

Lenke: Krav om lærlinger i offentlige anskaffelser

<https://www.anskaffelser.no/avtaler-og-regelverk/krav-om-bruk-av-laerlinger-i-offentlige-kontrakter>

[https://www.regjeringen.no/contentassets/cf1e3979bed94a3ab8c51fe75f7edc67/horingutkast-forskrift-om-plikt-til-a-stille-krav-om-bruk-av-larlinger-ved-offentlige-anskaffelser-.pdf](https://www.regjeringen.no/contentassets/cf1e3979bed94a3ab8c51fe75f7edc67/horینگutkast-forskrift-om-plikt-til-a-stille-krav-om-bruk-av-larlinger-ved-offentlige-anskaffelser-.pdf)

12. Utdrag fra ansettelsessøknad Nasjonalmuseene

Kvalifikasjoner

- Fotografutdannelse fra videregående/høyskole, fagbrev og/eller relevant realkompetanse innen fotograffaget. Tilleggsutdannelse innen film og videoproduksjon kan være en fordel. Relevant realkompetanse kan kompensere for manglende formell utdanning
- Solid og bred faglig kompetanse og erfaring innen museums- og/eller produktfotografering, reportasje- og arrangementsfotografering og digital bildebehandling
- God erfaring med arbeid i studio og avansert lyssetting
- Erfaring med videofilming og redigering
- Kompetanse innen 3D fotogrammetri og andre nye fotografiske teknikker er en fordel
- Gode språkkunnskaper i norsk og engelsk

13. Utlysning fra Slottet

<http://institusjonsfotografene.blogspot.com/2018/05/ledig-stilling.html>

14. Utlysning fra Museene i Akershus

<http://institusjonsfotografene.blogspot.com/2018/07/ledig-stilling.html>